

NATUR- OG MILJØ

SVENDBORG KOMMUNE

D. 29.09.2011

NOTAT OM VANDPLANER – VÅDOMRÅDER, PROJEKTFORSLAG I GRÅSTEN NOR.

Baggrund

I regeringens og Dansk Folkepartis Grøn Vækst-aftale er det besluttet, at der i Danmark skal etableres op til 10.000 hektar vådområder med det formål at reducere udvaskningen af kvælstof til havmiljøet med 1.130 tons.

I statens udkast til vandplan, som skal implementere vådområdeindsatsen, er det således videre besluttet, at der i oplandet til Det Sydfynske Øhav skal ske en reduktion i udledningen med 52 tons kvælstof. Af de 52 tons skal reduktionen af 4,6 tons findes i oplandet til Kløven. Den resterende vådområdeindsats, det vil sige reduktion af omtrent 47 tons kvælstof skal ske i fællesskab mellem de fem kommuner (Ærø, Langeland, Faaborg Midtfyn, Nyborg og Svendborg) beliggende omkring Øhavet. I praksis kommer indsatsen kun til at foregå i de tre kommuner, da Nyborg og Faaborg Midtfyns Kommuner, i forhold til Øhavet, ikke har egnede arealer til etablering af vådområder.

I aftalen indgået mellem Kommunernes Landsforening og Miljøministeriet fremgår, at det er kommunernes opgave at gennemføre projekterne. Aftalen er vedlagt som bilag 1.

Derfor har Ærø Kommune også været i gang med at undersøge mulighederne for at opfylde kravene til vådområdeindsatsen i forhold til Kløven.

Der er lavet en forundersøgelse til et projekt ved Møllesø Renden. Den viser, at et projekt på 23 hektar kan fjerne 5 tons kvælstof og dermed opfylde kravet i statens vandplan om at begrænse udledningen af kvælstof til Kløven med 4,6 tons. Men den ejendomsrættede forundersøgelse viser, at der er stor modstand blandt lodsejerne. 6 ud af 7 kunne ikke tilslutte sig projektet.

I forbindelse med den ejendomsrættede forundersøgelse pegede flere lodsejere på et areal i Gråsten Indernor som en alternativ lokalitet til placering af et vådområdeprojekt.

Kommunalbestyrelsen, der på sit møde den 22. juni 2011, behandlede forslaget til vådområdeprojekt ved Møllesø Renden, besluttede derfor at udsætte realiseringen af projektet til andre alternativer var undersøgt i Gråsten Nor, i overensstemmelse med lodsejernes forslag.

Formålet med dette notat er at belyse alternative muligheder i Gråsten Indernor. For fuldstændighedens skyld er en række yderligere muligheder i oplandet til Kløven også undersøgt. Bilag 2 viser oplandet til Kløven med beliggenheden af undersøgte projekter.

Gråsten Nor er beskyttet natur

Før der går i detaljer med de enkelte projektmuligheder vil det være praktisk med en gennemgang af nogle af de lovrammende begrænsninger og naturforhold for området. For hele Gråsten Nor gælder, at arealerne er registreret som eng og dermed beskyttet af naturbeskyttelseslovens § 3, og at de alle også ligger indenfor Natura 2000-området, Det

Sydfynske Øhav. Arealerne er eller er potentielt værdifulde naturområder med stor grad af beskyttelse, hvilket betyder at etablering af et vådområde i noret vil kræve en stor tilpasning.

Først en redegørelse for naturbeskyttelsesloven og Natura 2000-direktivernes betydning for tilrettelæggelsen af et vådområde i Gråsten Nor. Naturbeskyttelsesloven er en forbudslov, hvilket betyder, at man ikke må ændre i tilstanden på arealer, der er udpeget som § 3-beskyttede. Kommunalbestyrelsen kan dog i sjældne tilfælde dispensere fra reglerne, hvis ændringen er naturforbedrende. Ændring af en naturtype til en anden er ikke at betragte som naturforbedrende. En sø kan således ikke umiddelbart ændres til en eng. Der er flere steder i landet gennemført vådområdeprojekter på § 3-beskyttede arealer, men en dispensation afhænger af projektdesign og dermed om hvorvidt en tilstandsændring vil forbedre naturkvaliteten. Der må således ikke foretages tilstandsændringer i Gråsten Nor, uden det er forbedrende for naturtilstanden.

Arealer som Gråsten Nor, der er udpeget som Natura 2000 er en del af et europæisk naturnetværk, som de enkelte EU-lande har udpeget, og hvor der gælder særlige regler for beskyttelsen. Natura 2000 er fællesbetegnelsen for flere typer beskyttelser. Gråsten Nor er omfattet af Ramsarkonventionen, EF's-fuglebeskyttelsesdirektiv og EF's Habitatdirektiv. Bevaringsmålsætningen for Natura 2000-områderne er at sikre eller genoprette en gunstig bevaringsstatus for de arter og naturtyper, områderne er udpeget for. For Ramsarområderne er målsætningen, at beskyttelsen skal fremmes.

Gråsten Nor, der er en del af Sydfynske Øhav, Natura 2000-område nr. 127, Habitatområde H111 og Fuglebeskyttelsesområde F71+72 er udpeget for at beskytte naturtyper og dyrearter, der er medtaget i EF-habitatdirektivets bilag I og II og i EF-fuglebeskyttelsesdirektivets bilag I.

Fyns Amt/staten afsluttede i 2006 den såkaldte basisanalyse, som viste at naturtilstanden og en del plante- og dyrearter i Gråsten Nor ikke opfyldte EU's krav om en gunstig tilstand. Derfor skal der indenfor Det Sydfynske Øhav sikres, at det samlede areal af arternes levesteder stabiliseres eller øges, således at bestemte naturtyper bevares og således, at der er grundlag for levedygtige bestande af bestemte dyrearter. For Gråsten Nor drejer det sig om naturtyperne strandeng og rigkær samt stor vandsalamander og engfuglene brushane, engsnarre, klyde samt rovfuglene rørhøg og mosehornugle.

Naturplanerne for Natura 2000-områderne, der var i offentlig høring i foråret 2011 og som forventes vedtaget i folketinget i efteråret 2012 er plangrundlaget, der skal sikre, at kravene om gunstig bevaringsstatus for de udpegede naturtyper samt dyre- og plantearter opfyldes. Indsatsen, der skal til for at sikre disse dyrearter i Gråsten Nor, kan for eksempel være, at der sættes større arealer under vand.

Indsatsen, der skal udmøntes via Natura 2000-planerne, er et kommunalt ansvar, hvor de enkelte indsatser skal finansieres med statslige og kommunale midler. Staten forventer, at en model for processen og finansiering kan offentliggøres i efteråret 2011. Teknik og Havneudvalget er på mødet den 17. marts 2010 orienteret mere detaljeret om betydningen af Natura 2000-planerne for Ærø Kommune.

Etablering af et vådområde til fjernelse af kvælstof i Gråsten Nor har på grund af § 3-beskyttelsen og arealets status som Natura 2000-område begrænsede muligheder i forhold til, hvis vådområdet skulle etableres på landbrugsareal som for eksempel ved Møllesø-Renden eller i Store Rise Mose. Der stilles derfor særlig store krav til projektdesign, idet projektet for det første skal opfylde statens krav om kvælstofreduktion og omkostningseffektivitet, samtidig med at der skal skabes forbedrede forhold på naturarealet og samtidig ikke ske en forringelse af livsgrundlaget for de udpegede plante- og dyrearter.

Administrationen har udarbejdet et projektforslag, som formentlig vil kunne opfylde disse krav. Første skridt mod realisering af et vådområdeprojekt er gennemførelse af en teknisk og ejendomsmæssig forundersøgelse, som har til formål at belyse de tekniske muligheder, blandt andet set i forhold til naturbeskyttelsen samt en ejendomsmæssig forundersøgelse, som skal undersøge lodsejernes holdning til projektet og til eventuelle erstatninger.

Forslag til vådområdeprojekt i Gråsten Indernor

Et vådområdeprojekt i Gråsten Indernor kan udformes som mange små sjapsøer omgivet af tørre og våde enge. Projektområdets beliggenhed er vist i bilag 3. Vådområdeprojektet kan alene ligge indenfor Indernoret, hvor en del af de tørre enge, der i dag er drænet mod afvandingskanalerne, gøres vådere ved at afbryde interne dræn til afvandingskanalerne og afvande engene gennem nye drænbrønde med et indløbsniveau lidt over den laveste del af engen, så der om vinteren vil stå vand på de laveste dele af engen og resten vil være våde enge. Drænbrønden vil få afløb til de eksisterende dræn ved diget mellem Gråsten Indernor og Gråsten Nor. På grundlag af botaniske registreringer kan de mest værdifulde dele af engene udtages af de kommende arealer med sø. Engene adskilles fra søerne med korte lave, men brede tværdiger udformet som enge mellem landkanalen og diget mod Gråsten Nor. Med denne løsning vil indernoret omdannes til en mosaik af lavvandede søer og våde enge.

Udfør de arealer, hvor de våde enge etableres, vil landkanalen blive bevaret. Dræn til landkanalen fra det direkte opland ledes i et tæt rør under landkanalen til overrisling af engen. Dette kan give lidt ekstra vand til pumpestationen, men det modsvares rigeligt af, at overløb fra landkanalen ved lukket sluse ophører med det store buffervolumen i de nye søer.

Af det direkte opland på 260 ha regnes der derfor med, at kun de 60 ha ledes direkte til søerne, mens drænvandet fra 100 ha ved Grønnæs ledes til søerne efter overrisling af engene langs søen og 100 ha overrisler de nye våde enge og ledes derfra til afvandingssystemet.

Der regnes med en række søer på i alt 8,0 ha og 2,0 ha våde enge langs søbredderne. Af de 20,5 ha projektområde kan 10,5 ha af de eksisterende enge i Indernoret, godt 50 %, omdannes fra tørre enge til våde og tidvis oversvømmede enge. Det vurderes, at tilstandsændringen som helhed er forbedrende for naturtilstanden og dermed, at der kan dispenseres for naturbeskyttelseslovens § 3.

Vandløbsoplandet på 856 ha tilfører søerne 23,5 t kvælstof pr år. Det direkte opland på 200 ha tilfører engene 5,1 t kvælstof pr år. Engene regnes at omsætte 50 % af det tilførte kvælstof = 2,55 t pr år. Søerne på 8,0 ha med middeldybde på 40 cm på 13 % af det tilførte kvælstof, i alt 3,0 t pr år. Sammen med ekstensivering af landbrugsdriften i Indernoret bliver den samlede reduktion i kvælstofudledning til Kløven **5,7 t** kvælstof pr år og dermed lever projektet op til vandplanens indsatskrav på 4,6 t pr år.

Af projektarealets 20,5 ha tørre enge vil der blive 8,0 ha lavvandet sø og 12,5 ha våde og tidvist oversvømmede enge. Søerne skal fortrinsvist placeres i den brede sydlige del af indernoret, men ellers kan de mest værdifulde enge i Indernoret udtages fra søarealet og afgrænses med laver diger udformet som terrænhævninger med enge. Samlet set vil naturværdien af indernoret øges og muligheden for en større biodiversitet på arealet forbedres.

Med projektet vil drænvand fra ca. 100 ha, som i dag ledes til Landkanalen, ledes til engene og den del, der ikke fordamper, vil fortsætte til afvandingsystemet. Til gengæld vil det vand, der hidtil ved lukket sluse er løbet fra landkanalen til Indernoret, ikke ledes til afvandingsystemet i fremtiden, men tilbage til landkanalen og slusen. 10 ha af indernoret, som i dag afvandes til pumpestationen, vil med projektet afvandes til slusen. Pumpestationen regnes således ikke belastet mere ved gennemførelse af projektet.

I hele Gråsten Indernor, hvor projektet kan tænkes placeret, er der 10 lodsejere.

Alternativer til projekter i Gråsten Indernor

I det følgende belyses yderligere mulighederne for at etablere et vådområdeprojekt indenfor oplandet til Kløven. Undersøgelsen viser at:

Vådområde i Store Rise Mose

Et areal i Store Rise Mose er udpeget som potentielt vådområde i Ærø Kommunes kommuneplanen. Her vil der formentlig kunne etableres et vådområde, som opfylder statens krav i forhold til omkostningseffektivitet og krav om kvælstofreducerende effektivt. Området er forholdsvist fladt og derfor svært at afgrænse. Det betyder, at vådområdet vil få et areal på 50- 60 hektar. Vådområdet vil kunne reducere 7-9 tons kvælstof pr hektar. Området er i dag i landbrugsmæssig omdrift og rummer ingen § 3 beskyttede naturområder og er ikke udpeget som Natura 2000-område.

Vådområdeprojekt i Gråsten Nor

Det er fra politisk side blevet foreslået at etablere vådområde i Gråsten Nor. Noret, der i dag dyrkes, og som ligger areal til Ærø Flyveplads, er gammelt havbund, som holdes tørt ved hjælp af diger og pumper. Størstedelen af arealet ligger i kote -2 meter og derunder, dvs. under havets overflade. Teknisk set vil det kunne lade sig gøre at etablere et vådområde på arealet, som afgrænses mod Ærø Flyveplads, så flyvepladsen ikke påvirkes af vandstandshævningen.

En betingelse for at staten vil støtte vådområdeprojektet er dog, at det som hovedregel gennemføres ved etablering af naturlige hydrologiske processer. Derved forstås, at vandstanden opretholdes, så det ikke er påvirket af kunstig afvanding eller kunstig tilførsel af vand. Ved etablering af vådområder skal de naturgivne hydrologiske processer så vidt muligt genoprettes uden vedvarende medvirken af større tekniske tiltag. Det betyder, at vandet på arealerne skal strømme frit efter de naturgivne forhold, hvad enten det drejer sig om grundvand eller overfladevand. Dog er det i orden, at arbejde med nødvendige afværgeforanstaltninger og evt. reduceret pumpedrift i et i forvejen pumpet område.

Vandet i Gråsten Nor er ikke belastet i større grad med kvælstof. For at etablere et vådområdeprojekt i Gråsten Nor er det derfor nødvendigt at lede det kvælstofholdige vand fra Møllesø Renden/Gråsten Nor Landkanal fra et højere niveau og ind i noret og efterfølgende pumpe det ud i havet igen efter kvælstofafgivelse. Denne pumpeaktivitet må betragtes som kunstig afvanding, og derfor er et vådområdeprojekt i Gråsten Nor ikke et alternativ, som staten vil støtte økonomisk.

Vådområde som sø i Gråsten Indernor

Det har i flere sammenhænge været foreslået at etablere en sø i Gråsten Indernor ved at forhøje digerne, således der opstår en opstemmet, aflang sø med et vandspejl omtrent en meter over det omkringliggende terræn. Det vil resultere i at engene ændres til sø og som oven i købet risikere at få en ringe vandkvalitet på grund af et højt indhold af kvælstof i vandet. Da det samlet set vurderes, at engene på den måde ikke vil opnå en forbedret naturkvalitet, kan der næppe dispenseres for naturbeskyttelseslovens § 3.

Tidsplan for den fortsatte proces

Okt. 2011 Kommunalbestyrelsen i Ærø Kommune indstiller det udvalgte projekt til Vandoplandsgruppen for Det Sydfynske Øhav med henblik på opdatering i Vandoplandsplanen.

Nov. 2011 Ærø Kommune ansøger staten om midler til gennemførelse af tekniske og ejendomsmæssige forundersøgelser på projektarealet. Samtidig orienteres lodsejere.

Forår 2012 Forundersøgelse gennemføres

Forår 2013 Evt. lodsejerforhandlinger

Som 2013 Kommunalbestyrelsen i Ærø Kommune beslutter om projektet skal realiseres

Efterår 2014 Evt. projekterialisering

Ultimo 2015 Sidste frist for gennemførelse af vådområdeindsats i forhold til Kløven og Det Sydfynske Øhav